

KERESZTÉNYSÉG ÉS KULTÚRA

**„...Elmentünk vala arra a földre, amelyre küldöttél vala minket és bizonyára tejjel és mézzel folyó az, és ez annak gyümölcse”
(Mózes IV-ik könyve: 13/28 vers)**

Miután szól az Úr Mózesnek, Ó atyáiknak minden törzséből küldött főembereket a Kanaán földnek megkémlelésére, és mondta nekik: „nézzétek meg, milyen a föld: kövér-é az, vagy sovány, van-e abban élőfa, vagy nincs...?” Visszatérve onnan, hoztak a főemberek: szőlőfürtöt, gránátalmát és a figékből is szakasztottak. Gazdagon termő volt az a föld. Ezek a feljegyzések i.e. A IX–II-ik sz.-ban foglaltatnak benne és tűnnek fel a Szentírásban, mint fontos esemény. Az Úr gondoskodni szeretne a népről, olyan területen akarná látni népét, ahol annak élete végre, nyugodt és békés körülmények közt alakul. Az Úr biztosítja őket támogatásáról, de kihangsúlyozza, hogy csak akkor, ha azt a földet BÍRJÁK is. Ez a kijelentés, arra a kötelességére emlékezteti a népet, hogy azt a földet, ahol él: gondoznia, művelnie kell, ahhoz hogy élete jobb és szebb legyen! Kanaán földje csak így maradhat fenn és lesz továbbra is „tejjel-mézzel folyó az”! Ezekből a sorokból új a messzi jövőben élők világának alakulása is kisugárzik: ha a nép az Úr parancsolata szerint cselekszik, és erre a Zakariás könyve: 8-ik részének 12-ik versében találunk is utalásokat: „Mert a vetés békességes lésszen, a szőlőtő megadja gyümölcsét, a föld is megadja termését, az egek is megadják harmatjokat, és örökköszeszem mindezeket e nép maradékát!

Ma, a különböző társadalmak keretei között élő: „civilizált” emberek, gondolatvilága, cselekedetei: – vajjon mennyire igazodnak a Szentírásban foglaltakhoz, hogy életük e földön a fent említettekhez hasonlóan alakuljon, és BÍRHASSÁK az ezzel járó nehézségeket, uralva azokat! A környezetünkről van szó, annak megvigyázásáról, mert ennek hiányában a földi élet (ember, állat növény) kerül veszélybe. Ma már olyan környezeti ártalmakról tudunk, melyek közvetlenül veszélyeztetik az ember életét. A környezetszennyezés, szorosan összefügg ma a betegségek magas számával és a korai halálozásokkal is. Földünk országainak egyenlőtlen fejlődésének következményeként, talán nem túlzás kijelenteni: hogy a fejlődő országokban ne igyunk vizet, és a fejlett országokban ne vegyünk levegőt! Az ipari szennyezés mértékét a mai napig sem mérték fel teljesen. A veszélyes hulladékok elhelyezése, kezelése sincs korszerűen megoldva. A környezetszennyezés nem ismer közgazgatási határokat! Elég csak az 1986-os csernobili atomerőmű-balesetből adódó súlyos tragédiákról szólni (sugárfertőzések, daganatos betegségek, halálozások). Az ott elpusztult fákból

(sugárfertőzött!) bútorkok készültek, sérült járművek alkatrészeiből, mind-mind piaci termék lett, és kerültek eladásra más, messzi területeken. Az egészség az egyik legnagyobb adomány, amit élete folyamán az ember kiérdemelhet. Ma még talán nem teszünk eleget, azért, hogy foglalkozzunk többet: egészségünk hordozójával, az emberi testtel, lélekkel, tanulmányozva szabályos működésük feltételeit! Az egészség lehetőségét adottnak vesszük, és igencsak elégedetlenek, türelmetlenek vagyunk ha megbetegszünk! Az egészséges egyén, környezetével biológiai és szellemi értelemben, egyaránt összhangban kell éljen. Évezredek óta ismert, hogy az egyensúly megbomlásából, ennek következményeként lépnek fel a különböző betegségek. A ma élő emberiségnek kötelessége megvigyázni életéről. A közelmúlt történései, arra engednek következtetni, hogy a világ országai elkezdtek együttesen tenni sokat, azért, hogy a környezetből kizárjanak minden olyan tényezőt, melyek károsak lehetnek az egészségre. Montrealban: 1987-ben, példamutató egyezményt sikerült elfogadtatni, az atmoszféra részben elpusztult ózonsztrófájának helyreállítása érdekében. Az 1992-es Rio de Janeirói konferencián is, a környezet védelméről szoltak, az ökológia és az ökonómia (környezetvédelem és gazdaság) „összebékítéséről” tárgyaltak. 1998-ban Buenos-Airesben klimategyezményt írtak alá. Ezt az évet az ENSZ, az „Óceánok nemzetközi évévé” nyilvánította. A világszervezet keretében: az UNEP (United Nations Environment Program) célul tűzte ki: a vízkészletek észszerű felhasználását, a kezelhetetlen hulladékanyagok csökkentését, a földek termőerejének stabilitását, az eroziók kiküszöbölését, és az emberi életre káros stresszhelyzetek megoldását. A „Fentartható Fejlődés Gazdasági Világtanács a WBCSD (World Business Council for Sustainable Development) szervezetének alapeszméje: a gazdaság érdekeltébbé tétele, a környezet épségének megőrzésére.

A tudományos „világ” (kutatások) azzal is foglalkozik, hogy hány állat és növényfajnak kellene léteznie a földön (biodiverzitás) a biztonságos életterek kialakításához. Sokféle és sokirányú tevékenységről tudunk ma, melyek az ökológiai és szociális kérdések megoldását tűzték ki célul.

A ma életkörülményeinek ismeretében, hiszem, – nem hiábavaló, ezt a mindenkit érintő „súlyos” kérdéscsoportot a Szentírásban foglaltak szellemében tárgyalni. A Hit erejét, az ebből fakadó bizton-

ság érzetet, fellelhetjük elődeink életében is. Elég idéznem, csak költészetünk, gazdag tárházából. A nagy erdélyi, lírikus költőnagyságok közül, – hadd említsem: a betfalvi születésű költőnk, a székelykeresztúri Unitárius kollégium volt diákját: Tompa Lászlót, – az „elválthatatlant” az erdélyi rögöktől, az Ő Népét féltő költőt. Így ír Ő, az Őszi szántás székely hegyek alatt - című versében: „Közben, hajh, mennyi változás jött! – Az életünk más, a világ más. – Csak az örök Úr változatlan – S a rög, a munkagond, a szántás! – Sőt talán ez is terhesebb most! – S robotunkért kisebb a bérünk. – De azért így is megmutatjuk, – Ha gondban is, de csak megélünk! – Gyű hát no, húzzad, Fecske, Holló – Várjuk talán, hogy más segítsen? – Tudd meg, lovam, nincs segedelmünk – Magunkon kívül, csak az Isten!”

Isten népe, ha „Bírja” azt ami elrendeltetett, akkor Ő, az Úr mindig vigyáz reá.

A földben, az életben való hitről a Prédikátor is meggyőződött, így erről: „láttam a foglalatosságot, melyet adott Isten az emberek fiainak, hogy fáradozzanak benne” (Préd. Könyve III-ik rész: 10-ik vers) – és még megállapítja: „hogy, egyik nemzetiség elmegy és a másik eljő: a föld pedig mindörökké megmarad” (Préd. Könyve 1-rész, 4-ik vers)

Ennek az Örökségnek a fennmaradásáért kell mindent megtennünk, mindig Bízva abban, hogy az Úr megsegít mindenidőben!

2003. február

Dr. Fikker Ede

Székely Mózes erdélyi fejedelem halálának 400. évfordulójára

Székely Mózes Erdély egyetlen székely fejedelme 1550–1553 körül született az udvarhelyszéki Udvarhelyen (Udvarhely nevű település abban a korban kettő is volt, hiszen nem csak a jelenlegi Székelyudvarhelyt, hanem Lövéte egyik részét is Udvarhelynek hívták; Szamosközy István pedig egyértelműen Udvarhely városáról beszél), gyerekkorát sőt fiatal éveinek egy részét is azonban minden valószínűség szerint az udvarhelyszéki Sófálván töltötte, mivel János Zsigmond választott magyar király és erdélyi fejedelem idejében apja Literáti Székely János a sófalvi sóbánya sókamarása volt.

Székely Mózes fejedelemről viszonylag keveset írtak a történészek, de kortársai mind meg- egyeznek abban, hogy korának kiemelkedő személyisége, közepmagas, erős testalkatú, bátor és kimondottan szép arcú férfi volt.

Székely Mózes kortársai vagy a későbbi korok történé-

szei – Szamosközy, Istvánffy, Bethlen Farkas stb. – elismerően szóltak róla, mint az önálló Erdély megteremtéséért keményen harcoló katonáról.

Udvarhelyen és Lövétén kívül Siménfalva is szülőttjének tartja, mert nagyon sokáig fennállott Siménfalván a Székely Mózes féle családi kúria.

Véleményem szerint nem is az a fontos, hogy hol született pontosan, hanem az a tény, hogy ilyen sokan ragaszkodnak ahhoz, hogy magukénak érezzék, hiszen ez a ragaszkodás jelzi, hogy azok az értékek és eszmék, amelyekért Székely Mózes harcolt a mai napig értékesek. Az értéket nevének is lehet nevezni. az önálló Erdélyért és a magyarság megmaradásáért folytatott harc.

Minden sóvidéki büszke lehet arra, hogy az egyetlen székely fejedelem életének jelentős részét Sófálván töltötte, hiszen nem csak édesapja sókamarási éveiben, hanem

még később is, amikor ő lett a sófalvi sóbánya kamarása, a Sóvidéken élte mindennapjait.

(Itt kell megjegyezni azt, hogy a sóvidéki só és a sóbánya hosszú évszázadokon keresztül Sófálvához köthető és csak az Erdélyi Fejedelemség megszűnése és az osztrák uralom kiterjesztésével kerül a sóbányászat Parajdra, de még ebben az időben is elég sokáig a bányászok túlnyomó többsége a két Sófálváról kerül ki. Az általam ismert okiratokban 1582-től 1711-ig mindig a sófalvi sóbányát vagy sókamarát emlegetik.) Ennek ellenére a különböző leírásokban szinte meggyökeresedett az a kifejezés, hogy a sóvidéki sóbányászatnál szinte mindig Parajdot emlegetik, pedig a Sóhegy nagy része még a mai nap is Sófálva mezőgazdasági határához tartozik, a Sóhegyen lévő földterületek nagy része még most is a sófalviak tulajdonában van. Parajd nevének magyarázatánál az egyik feltevés azt mondja, hogy úgy alakult ki, hogy a sórakodásra

váró szekerek a lovaikat paréztatták, vagyis lelegeltették a parajt. A régi családneveket és az okiratokat olvasva megállapítható, hogy Parajd a sófalviak egy részének odatelepődésével jött létre.) Székely Mózes apját is a dokumentumok hol Literati Jánosnak, hol János Deáknak, hol éppen Sófalvi Literatinak mondják, aki a sófalvi sóbánya kamarása volt.

Székely Mózes születésének éveiben kezd kialakulni az Erdélyi Fejedelemség, hiszen Buda elfoglalását követő időben az ország közepe török uralom alá került, a nyugati részen a Habsburgok kezdtek berendezkedni, míg a Tiszától keletre eső területeken kezd kialakulni az addigi történelmi Erdélynél jóval nagyobb ország.

A keresztény magyar állam létrejöttétől, Szent István királyunk trónra lépésétől kezdve a mohácsi csatavesztésig; de pontosabban fővárosunk 1541. évi elfoglalásáig Magyarország Európa meghatározó, – mai kifejezéssel élve nagyhatalma volt. Az Oszmán – Török Birodalom terjeszkedése és a Habsburgok Magyarországot bekebelezni akaró szándéka, hosszú időre három részre szakította az országot. Másfél évszázad szakadatlan harcai a magyarságot addig soha nem látott megpróbáltatásnak tette ki, hiszen míg Mátyás király idejében a magyarság száma azonos volt az angolok számával (mintegy 4 millió), addig a török kiűzése után, az 1700-as évekre számunk felére csökkent. A két pogány közt egy hazáért, a magyarság megmaradásáért folytatott harc intézményes keretét az Erdélyi Fejedelemség biztosította, melynek első fejedelme,

János Zsigmond volt az utolsó szabadon választott magyar király is egyúttal, aki Buda elfoglalása után Erdélyben talált menedéket. (Itt zárójelben el kell mondani, hogy Bethlen Gábort is megválasztották Magyarország királyának, de őt végül is nem koronázták meg.), A magyar államiság folytonosságát az Erdélyi Fejedelemség biztosította és nem csak azért, mert az utolsó szabadon választott magyar király lesz az első erdélyi fejedelem, hanem főleg azért, mert a sok háború és polgárháború ellenére is sikerült a magyar társadalom legfontosabb értékeit és elemeit megmenteni, nem szűnt meg az oktatási hálózat, sőt beindulnak a reformációnak is köszönhetően a magyar tanítási nyelvű iskoláink. A reformációnak köszönhetően szinte egész Erdély, sőt Magyarország nagy része is református lesz. Ezt követően pedig megszületik az unitárius vallás is, melynek erejére vonatkozóan csak szemléltetésként megjegyzem, hogy a Dávid Ferenc által összehívott zsinaton 1568-ben több mint 400 unitárius lelkész jelent meg. Így lesz többek között János Zsigmond fejedelmen kívül Székely Mózes is unitárius.

Az Erdélyi Fejedelemség első szakaszában hosszú évekig tartó, szinte folyamatosnak mondható háborúk és polgárháborúk vannak, ebbe az időszakba tartozik bele Székely Mózes rövid ideig tartó fejedelemsége is.

A háborúk harcaitól eltekintve Székely Mózes tevékenysége szorosan kötődik a sókereskedéshez, értékesítéshez.

A legutóbbi időkig a só hatalmas gazdasági fontossággal bírt, jelentősége az

aranyhoz hasonlítható. A só birtoklása megélhetési lehetőséget, hatalmat és pénzt is jelentett egyben. A sófalvi só kezdetben az egész székely nemzet sójaként szerepel a dokumentumokban, minden székely egyenlő módon volt jogosult a sófalvi só használatára, ami óriási különbség Magyarország akkori sóbányáihoz viszonyítva, melyek mind, egytől-egyik a király monopóliumát képezték. A székely szabadságjogok korlátozásával 1562-től a sófalvi sófejedelmi tulajdonba kerül és ettől az időtől kezdve a fejedelem kamaraispánokat nevez ki a só kitermelésének és forgalmazásának irányítására.

Sóvidéki székely őseink a gazdálkodáson kívül, mint minden székely természetesen hivatásos katonáskodással is foglalkoztak. A székelyek képezték ugyanis Magyarország olyan kiváltságos népelemét, melyeknek fő feladata a haza védelme volt és ennek fejében megőrizhették sajátos szabadságjogaikat, intézményrendszerüket, önrendelkezéseiket egy nemesi oklevél nélküli nemességüket. Itt sem tudott elterjedni és gyökeret verni teljesen a jobbágyrendszer, habár 1562 után nálunk is megjelenik az összeírásokban néhány jobbágy, de főleg Bethlen Gábor fejedelem és utódainak erőfeszítésekként – akik felismerték a székely haderő fontosságát a haza védelmében –, a katonáskodni köteles szabadok száma lényegesen megnő.

Ilyen környezetbe került be Székely Mózes, mint az első sófalvi kamarásnak Literati Jánosnak a fia.

Székely Mózes idejében a lustrákból megtudható, hogy Sófalvát 1602-ben, az alábbi

családok lakták: 4 Lukács, 3 Ágoston, 3 Kovács, 3 Sebe, 2 Deák, 2 Fábián, 2 Kacsó 2 László, 2 Márton, 2 Oláh, 2 Pál és 1-1 Albert, Barabás, Cseresznyés, Engi, Farkas, Fehérvári, Fülöp, Györfi, Illyés, Kis Fülöp, Kis, Lőrincz, Nagy, Orbán, Simon, Sükösd, Szász és Székely.

Székely Mózes fiatal korában sókereskedéssel foglalkozik, majd beáll katonának Báthory István táborába. Erdély ebben a korban egy sajnálatos polgárháború színtere, a fejedelmi trónt Báthory István ellen Békes Gáspár próbálja megszerezni, két nagy táborra szakad a társadalom, magyar a magyar ellen harcol. Székely Mózes kiváló katonai képességei és rettenthetetlen bátorsága ekkor kap igazán teret, hiszen Báthory István első nagy győzelmét ő segíti elő, Radnótnál kardját a szájába fogva átúszik a Maroson és a viadalban levág egy katonát és ezt követően is oly rendkívüli módon harcolt, hogy Báthory hamarosan kinevezi dandárparancsnokká. E vakmerő fegyvertényéért a fejedelem testőrségének parancsnokává és egy székely dandár vezérévé tette, kiknek élén két nap múlva ő kezdte meg a szentpáli csatát és oly hevesen csapott Békes táborának bal szárnyára, hogy csak kemény tusa után tudták visszaverni. Az unitárius vallású Székely Mózes a katolikus vallású Báthory István pártján harcol, az ellenfél vezére Békes Gáspár pedig unitárius volt, ami azt is jelzi, hogy a korabeli Erdélyben, de később is a vallási hovatartozásnak nem volt politikai szempontból túl nagy jelentősége és soha nem volt olyan kiélezett felekezeti ellenségeskedés, mint Európa többi országaiban.

Báthory István lengyel királlyá választását követően Székely Mózes is (Ballassi Bálint is, pl.) Lengyelországba megy, ő lesz az erdélyi gyalogság parancsnoka és ebben a minőségben részt vesz Rettegett Iván orosz cár elleni háborúban. Az oroszokat nagyon sok csatában legyőzik Báthory csapatai, s e győzelmekben oroszlánrésze van Székely Mózesnek is. Tettei elismerésül adományoz neki Báthory Zsigmond 6 jobbágyportát Siménfalván, 10 jobbágyportát és a vashámort Lövétén. Az 1583. június 10.-i adományozó oklevélben a hadi tetteken kívül megemlítik, hogy **Székely Mózes sófalvi Sókamarás.** „Báthory Zsigmond erdélyi vajda Székely Mózes sófalvi Sókamarásnak hadi érdemeiért, melyeket Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király szolgálatában először Erdélyben a Békes Gáspár és pártütői ellen vívott csatában, azután Danzig városa és Lautern vára vívásában és végül az orosz fejedelem elleni hadjárat alkalmával több vár ostromában szerzett Udvarhelyszéken Lövétén 10, Siménfalván pedig 6 jobbágytelket adományoz neki és atyjának, nemes Literati Jánosnak és testvéreinek - Istvánnak, Jánosnak és Péternek. (Kelt. Gyulafehérváron 1583 június 10.)” (Székely Oklevéltár IV. kötet 86-88 old. Budapest, 1872-1934, szerk. Szabó Károly)

Részt vett Dancka, Lautern, Pckow és Polock ostromában (hol térdén megsebesült), de vitézül harcol tovább Zavolsc, Velkink és Toropac alatt. Vitézségéért Báthory szentelt vitézzé avatta. (Gr. Mikó Imre: Erd. Tört. Adatok I. 47.)

Báthory István erdélyi fejedelem megszerzi a lengyel koronát is, ezért a lengyelek a mai napig úgy tisztelik, mint egyik legvitézesebb királyukat, hiszen az ő vezetése alatt a lengyel és erdélyi magyar csapatok több ízben megverik Rettenetes Iván hadseregét. Mikor Báthory Istvánt a lengyelek királyukká választják a Lengyelországba menők között van : Bánffy György, Gyulafy László, Bethlen Farkas, Kornis Farkas, Daczó Péter, Mikó Miklóssal együtt Székely Mózes is. (Bethlen Farkas, II. 428, Tört. tár. 1880; 645 old.)

Báthory István lengyel király akkor vívta győztes csatáit „Rettenetes Iván” orosz cárral (akit csak moszkvai nagyhercegnek nevezett). A lengyelek mellett az erdélyiek is harcoltak az oroszok ellen. Az erdélyi sereg vezérei között ott találjuk Székely Mózes is – Békes Gáspár, Borbély György, Wesselényi Ferenc, Király Albert, Kende Péter, Balogh Barabás, Károlyi István, Bornemissza Jánossal együtt. Az 1579. február 12.-i mustra alkalmával, amikor a lovasokat szemlélték meg, Székely Mózes is ott van 6 lovassal, melyet saját költségén tartott. Bornemissza János csapatában, mint csapatparancsnok szolgált.

Báthory nem csak legyőzte számos csatában az oroszokat, hanem hosszú időre sikerült stabilizálnia Európa e forrongó részét. Báthory István seregében Székely Mózesnek is jelentős szerep jutott, nagyon sok csatában kitűntette magát és ezért is adományozott később Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem számos birtokot. Báthory István lengyel király Székely Mózeset „szentelt vitézek” sorába iktatta.

Így lett Székely Mózes unitárius szentelt vitéz.

Szamosközy szerint bizonyos Somogyi Bertalannal és Putnoky Jánossal összevesztett, (azokat egyenként legyőzte), de közös támadásuk elől kénytelen volt menekülnie. Székely Mózes e verekedés miatt Lengyelországból hazajön és megint a sófalvi sóbányánál találjuk, ahol rövid ideig megint sókereskedéssel foglalkozik és a sófalvi sóbánya kamaraispánja lesz. A sókamara ispánság mellett említi azt is, hogy az erdélyi fejedelmi tanács tagja lesz. 1580. tájt nyeri el a sófalvi sókamaras tisztét, mely tisztség egyfajta nobile officium volt.

Tanácsurasága alatt említi udvarhelyszéki főkapitányságát és főkirálybírórságát. 1600. január és áprilisban szerepel generálisként.

(Tudni kell azt, hogy az erdélyi fejedelmi tanács nem intézkedik, csak állást foglal az elébe utalt, de ettől függetlenül a fejedelmi tanácsosságtiszte az egyik legmegbecsültebb társadalmi pozíció volt abban az időben. Székely Mózes 1600-1601 között volt az erdélyi fejedelmi tanács tagja.

1541 után az erdélyi fejedelmi tanács a magyar királyi tanács jogutódja, ezt az első erdélyi törvény 1543-ban szabályozza – Izabella királyné és János Zsigmond idejében. Székely Mózes egyértelműen a katonai pályája miatt került be a fejedelmi tanácsba. Az erdélyi generálisok általában a legjobb katonákból lettek.)

Ahogy a katonai érdemeit szaporítja, úgy szaporodik a vagyona is és egész rövid idő alatt Erdély gazdag emberei közé küzd fel magát. Jellemző rá, hogy a meggazdagodás nála nem öncélú, hiszen nem vonul vissza a politikától és

ami abban a korban ezzel együtt járt, az életet is veszélyeztető fegyveres harcoktól. Kiváló katonai érdemeit Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem is elismeri. „Báthory Zsigmond erdélyi vajda Székely Mózesnek hű szolgálatát figyelembe véve, Csíkszékben, Csíkcsatószezen pénzzel szerzett jószágáért cserébe a siménfalvi fejedelmi tulajdonban lévő részjószágot ad neki, apjának és testvéreinek. (Kelt Kolozsvár – Colosvar –, 1583 november 3. Székely Oklevéltár-IV. kötet 88-89 old.)” A kor szokásának nemesi előnevet is felvesz és ettől az időtől kapja meg a Siménfalvi nevet.

„Báthory Zsigmond Erdély, Moldova, Havasalföld, a Szent Római Birodalom, a Magyar Királyi Részek fejedelme, Székelyek ispánja, Siménfalvi Székely Mózesnek, hadi érdemeiért, melyeket részint Báthory István lengyel király hadjárataiban, részint közelebbről a török hadjárat alatt szerzett, részint kárpótlásként azért a részbirtokért, melyet Udvarhelyszéken Vágás helységben szerzett, de a fejedelem megkeresésére visszaadta; Szolnok vármegyében fekvő Magyar Lapos mezővároshoz tartozó, eddig a Szamosújvári fejedelmi vár által birtokolt Libatop helységet adományozza. (Kelt, Gyulafehérvár, 1598. március 1. Székely Oklevéltár IV. Kötet 132-133 old.)”

1594 forduló az erdélyi politikában, Báthory Zsigmond, az eddigi török protektorátust le akarja rázni, az osztrák császár-királyal szövetkezve Magyarországot akarja felszabadítani. A nemesek közül sokan ellenkeznek, mert emlékeznek Castaldo vérengzéseire. Báthory Zsigmond felbízta a rácokat (szerbeket)

is, hogy lázadjanak fel a török ellen. Báthory a rácok megsegítésére Székely Mózeset küldte. A török azonban mielőtt Székely Mózes odaérkezett volna, Versecnél szétverte a rácokat. Székely Mózes a Duna mellett legyőz egy török sereget, melynek nagyobb részét levágta, 12 török hajót elfogott, 8-at pedig elcsüszesztett.

1594 november 30-án a facsáti kastélynál Székely Mózes lovát a törökök egy tarackkal kilövik, jobb lábán térdnél meg is sebesült.

Báthory Zsigmond a székelyeknek 16.000 puskát oszt ki, megindítja a havasalföldi hadjáratot. A székelyek kapitánya Gyurgyevónál (Giurgiu) tönkrevéri a törököt. Ezalatt Székely Mózes, Borbély Györggyel együtt négy török vezér ellen megy – Hasszán, Ferrah, Csikala és Ogli – akiket tönkrevernek, nagyszámú török és mintegy 8.000 havasalföldi marad a csatatéren halva. 1596-ra azonban fordult a szerencse, a török többször megveri Báthory Zsigmond csapatait. Báthory lemond, elmegy, majd vissza akar jönni. Székely Mózes Bocskaival együtt összeesküvést tervez Báthory Zsigmond visszahozatalára. 1598. augusztusában Báthory Zsigmond visszatér, a táborban lévő székelyeket Székely Mózes esketi fel Báthory hűségére. Székely Mózes szeptemberben Váradra megy válogatott lovas és gyalog sereggel, a török hadmozdulatát ellensúlyozni. A törökkel több apróbb összeütközése is volt, október 4-én például Mizslefalvánál 75 székelyt kémszemlére küldött a török ellen, akik kóboroltak és zsákmányt szedtek. A meglepett törökök közül sokat levágtak,

másokat foglyul ejtettek és néhányat Kolozsvárra küldött Báthory Zsigmondnak. Báthory Zsigmond azonban 1599. februárjában megint lemond Báthory Endre javára.

Báthory Zsigmond fejedelem a török és az osztrák közötti ingadozásával illetve a Török Birodalom erejének nem kellő felismerése miatt Erdélyt végveszélybe sodorja, többször lemond a trónról, majd visszafoglalja, hogy végül teljesen cserbenhagyja a polgárháborúba sodort országot. A Habsburgok kapnak a kedvező alkalmon és többször rátámadnak Erdélyre és felbízgatják Havasalföld vajdáját is, Mihályt, hogy ugyanezt tegye. A ravasz havasalföldi vajda felismerve az erdélyi polgárháború egyik lényeges okát a székelyek szabadságjogainak Báthoryak által való megnyirbálását, felbízgatja a székelyeket, hogy álljanak pártjára, mert visszaadja jogaikat. Mihály a székelyek egy részének segítségével elfoglalja Erdélyt, a megtévesztett székelyek közt van Székely Mózes is. A székelyek többsége azonban hamar rájön a havasalföldi vajda ígérgetései és a valóság közötti óriási szakadékra (miután jó néhány székely főembert kitálalt okokkal lefejeztet és vagyonukat elkoboztatta stb.) ezért többségük ellenszegül Mihálynak. Ezek között találjuk Székely Mózeset is, akik rájönnek, hogy a török és az osztrák közt egyensúlyozva, de meg kell álljanak a saját lábukon, mert ellenkező esetben elvesz Erdély és ezzel elvesz a magyarság is. Mihály vajdát végül is saját szövetségesei, Basta vallon zsoldosai koncolják fel. Székely Mózes a szabad fejedelmválasztás jogát védve, Bastával mérte össze

fegyverét, de szerencsétlenül, mivel 1602-ben Gyulaféhevár mellett vereséget szenvedett és ő maga előbb solymosi várába, majd Temesvárra menekült. Ezután a török támogatását eszközölte ki és nem hajlott Basta ígéreteire, amiért Basta nyomására a megyesi országgyűlésen száműzöttnek nyilvánították és javait a kincstár részére elkoboztatták. E miatt 1603. elején Székely Mózes az elégedetlenek élére állt, Bektás temesvári basa segítségével kikergette Erdélyből Basta rabló, fosztogató zsoldos csapatait. Ugyanazon időben III. Mohammed szultántól athnámét (szultáni, egyfajta fejedelmi kinevezési okirat) s az erdélyi fejedelemség jelvényeit: kardot, buzogányt és zászlót nyert, 1603. áldozócsütörtökön (május 8-án) Erdély fejedelmévé kiáltották ki. Az általános zűrzavarban az ország fejedeleme nélkül marad. Ekkor ajánlják fel a fejedelemséget Bethlen Gábornak, Székely Mózes jó barátjának és harcostársának, de Bethlen fiatal korára hivatkozva és arra is, hogy Székely Mózes bölcsőbb, megfontoltabb és már eddig is a fejedelmi tanács tagja volt, neki ajánlja fel a trónt. Székely Mózes rövid ideig tartó fejedelemsége alatt is tovább folytatódik a Habsburgok által támogatott polgárháború. Ekkor hágott szerencséje tetőpontjára politikai és katonai pályafutása, hiszen Rudolf császár is hajlandó lett színleg a békére és Székely fejedelemségének elismerésére. A Habsburg császár azonban nem gondolta komolyan a békét, hiszen felbízatta Radul havasalföldi vajdát, aki színlelve a békét, hirtelen Erdélyre támadt. Újult erővel tört ki a harc. Az

osztrákok biztatására Radul havasalföldi vajda támadást intéz az ország ellen, s ehhez a támadáshoz csatlakozik a csíki és háromszéki székelyek egy része is, a döntő csatában Székely Mózes serege 1603. július 17-én a Brassó melletti csatában vereséget szenved, ahol a fejedelem is életét veszíti. A csatában elvész az erdélyi magyarság színe java. Erdély Mohácsaként is emlegetik. Jellemző a sokszor nem véletlenül emlegetett turáni átokra, hogy Székely Mózeset csíki székelyek ölik meg. Radul vajda pedig sátra előtt karóba húzatta a megcsonkított testet, onnan Brassóba vitte s a kutyáknak vetette, mígnem Weiss Mihály brassói bíróját kertjében eltemette. A brassói Európaszálló nagy éttermében márványtáblával jelölték meg.

A helyet ahol Brassóban eltemették, az 1800-as évek végén emléktáblával jelölték meg, de a márvány emléktáblát a későbbi hatalom eltávolította. Az emléktábla azonban hála Istennek meg van és az 1990-es években újból fölhelyezték az unitárius lelkészlak oldalára.

Székely Mózes előfutára annak a gondolatnak, mely felismerte, hogy abban a korban a magyarság csak úgy tudja biztosítani létét, ha a török által elismertett részben önálló Erdélyi Fejedelemséget hoz létre, e gondolatot valósítja meg Bocskai István és Bethlen Gábor. Napjainkig érvényes székely népünkre Petőfi Sándor sora, hogy „Csak nem fajult el még a székely vér, minden kis csöppje drágagyöngyöt ér”.

folytatjuk

**Írta: Szekeres Sándor
osztályvezető**